

УДК 355.48(497)"1916"
94(497.11)"1916"

Никола Б. ПОПОВИЋ

Идеја о истовременој офанзиви са „Румунског“ и Солунског фронта 1916. године

Апстракт: У излагању се разматрају планови офанзиве са два фронта у чијем су прављењу учествовали представници српских и руских војних структура у току 1916. године. Та идеја се повезује са плановима о пребацивању Српског добровољачког корпуса на територију Србије и вођењу борби у њеном северном делу уз истовремену офанзиву са југа, односно Солунског фронта.

Кључне речи: Српски добровољачки корпус, Рајковић, Добруца, Солунски фронт

Мени је тешко да учествујем на научним скуповима у последње време.¹ Нисам се одвикао, него се ради о томе што ја више не радим, истраживачки, теме из Првог светског рата. То је прва чињеница, да немам шта ново да кажем. Друго, у последње две-три године појавили су се „инстант“ историчари који су постали специјалисти за Велики рат. Колико је мени позната научна методологија, без рада у архиву на темама Првог светског рата нема науке. Могу се производити књиге на бази литературе, али је за то потребна велика памет да да̑ неку нову интерпретацију. Али за теме које су старе сто година, са изворне тачке, на несрећу ових новинара, публициста и свезналица, нема спектакуларне новине која ће нешто битно да промени. Наравно, овим нећу рећи да треба ставити тачку на теме Првог светског рата, али треба знати да су могући само нови детаљи. Иако ми није лако, али нисам могао Алексеју Тимофејеву и Милету Бјелајцу да одбијем позив да учествујем, па сам се потрудио да нешто смислим. Али када ту тему издвојим, онда то може бити нека интерпретацијска новина. У наслову сам ставио „Румунски фронт“ иако он под тим

1 Прилог представља ауторизовани текст излагања са скупа.

именом не стоји и није стајао у стварности. О овој теми не волим да пишем. Планови су једно. Имате пуно планова о преуређењу аустро-угарске државе, о настанку Југославије (Краљевине СХС). За науке је важно де факто стање.

А сада мало конкретније. У плановима офанзиве са два фронта учествовали су српски четник Рајковић, припадник српског четничког одреда у Турн Северину, затим Стеван Хаџић, командант 1. српске добровољачке дивизије, Бранислав Лонткијевић, српски војни изасланик при Ставци (руској врховној команди). Учествовали су и политички радници који су били око Добровољачког корпуса у Одеси. Учествовао је генерал Алексејев, начелник руске врховне команде и сам руски цар. Људи око цара и српске врховне команде су расправљали о томе како је могуће употребити Српски добровољачки корпус.² Али само реч-две да подсетим да су добровољци долазили у Србију до октобра 1915. године Дунавом. Међутим, нова аустро-угарска офанзива им је пресекла пут и решење је пронађено у оснивању Српског добровољачког корпуса у Одеси. У почетку је био одред. Један од савременика је рекао: „Тај одред постао је чаурица из које ће се развити корпус“. Корпус је у једном тренутку имао 36.000 људи. Идеја да се Српски добровољачки корпус ангажује у операцијама у северној Србији, конкретно Тимочкој крајини, никла је у штабу корпуса, а разматрали су је Драгутин Кушаковић, начелник Штаба корпуса, један од елитних српских официра и сам генерал Михаило Живковић, командант корпуса. То је било у септембру 1916. када је 1. добровољачка дивизија, јачине око 14.000 људи била у саставу руског 47. корпуса и вршила операције у Добруци, заједно са руском и румунском војском против здружених немачких и бугарских снага. Ове операције су завршене неуспешно, уз велике губитке. Идеја корпуса је била да се он пребаци на Турн Северин и да одатле у датом моменту пређе Дунав и дејствује на територији Србије, а да одоздо, истовремено, крене офанзива са Солунског фронта како би се окупациона војска нашла нападнута са лица и са леђа.

На овом плану су најдетаљније радили већ поменути четник Рајковић, који је био под командом потпуковника Александра Срба и руског капетана Ратманова, који је имао обавештајни пункт у Турн Северину. Они су заједно прикупљали податке о стању у Србији.

2 Он никада није био назван југословенски, јер је то чист фалсификат. Некадашњи Војноисторијски институт је 1954. објавио књигу у којем је ову војну јединицу именовано као југословенски, али то је одраз једне политике и времена.

Рајковић је одлазио у Србију, слао је извештаје и писао како у Хомољу има око 20.000 српских војника који се крију на том простору, што је, чини ми се, била претерана бројка. Идеја плана дејстава Српског добровољачког корпуса се у великој мери заснивала на тој претпоставци. Намера је била да корпус пређе у Србију, припоји себи расуте војнике који су се скривали и да тако ојачан крене у офанзиву. Након уласка у рат, Румунија је отворила питање употребе корпуса добровољаца и код српских официра који су командовали њима, југословенских политичких представника у корпусу, руске Ставке и самог цара. Свако је имао свој интерес. Добровољци, нарочито из Баната, Војводине и Славоније, имали су жељу да обуку српску униформу, ставе шајкачу и усмере се на Банат... Стицајем околности сви су пребачени на добруцански фронт. Последица овакве употребе корпуса била је његово осипање. Живковић, командант корпуса, небројено пута је интервенисао код Пашића, а и саопштавао му да дејствује код руских власти да се опрезно доносе одлуке о корпусу. Живковић је упозоравао: „наше је племе на измаку“. Имао је податке о побуњеницима из 1. српске добровољачке дивизије у Добруци. По пропасти кампање у Добруци и поразу Румуније, која се показала као слаб савезник, напуштена је и идеја о пребацивању корпуса из Турн Северина у Србију. Због неслоге унутар Српског добровољачког корпуса уследио је Пашићев телеграм: „Онима у Одеси рећи да се смире иначе ћу их све посмењивати“! Ствари су се смириле, али поразом Румуније, доласком зиме, корпус је премештен у Вознесенск и околину. Наступила је осека покрета и полет добровољаца. Дошло је и до Фебруарске револуције. Корпус бива преименован у Корпус Срба, Хрвата и Словенаца. Под тим именом је дејствовао 1919. године као добровољачки пук Срба, Хрвата и Словенаца на Уралу. У тој дружини је био и Милош Московљевић као политички радник. Невоља и одисеја добровољаца који су изашли из корпуса и приступили другим добровољачким јединицама трајала је све до 1920. године од Самаре до Владивостока.

Nikola B. Popović

The Idea of Simultaneous Offensive from the Romanian and Thessaloniki Fronts in 1916

Summary: This paper discusses plans of simultaneous offensives on two fronts, drafted by representatives of Serbian and Russian military structures during 1916. This idea is related to the intention to transfer the Serbian volunteer corps to the territory of Serbia and to wage war in the north with simultaneous advance in the south from the positions at the Thessaloniki front.

Key words: Serbian Volunteer Corps, Rajković, Dobrudža, Thessaloniki front